

QARABAĞIN SU EHTİYATLARI, BƏRPASI, SƏMƏRƏLİ İSTİFADƏSİ VƏ EKOLOJİ QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

Sevinc Hacıyeva, Elmina Qədirova, Xaliqə Cəfərova

Bakı Dövlət Universiteti

Qarabağ bölgəsi təkcə füsunkar təbiətə, münbit torpağa, qədim abidələrə deyil, həm də zəngin su ehtiyatlarına malikdir. Burada su ehtiyatları çox zəngindir, belə ki, yerli su ehtiyatlarımızın 25%-i Qarabağ bölgəsindədir. Qarabağın yerüstü su ehtiyatları dedikdə, əsasən Xaçınçay, Quruçay, Tərtərçay və Həkəri çaylarının illik axın həcmli və onların hövzələrində tikilmiş su anbarlarında toplanmış su nəzərdə tutulur. Bu çayların suları Azərbaycanda demək olar ki, ən keyfiyyətli sular hesab olunur. Qarabağın zəngin yeraltı su ehtiyatlarına malik olması burada çatlı vulkanik süxurların olması ilə əlaqəlidir. Yeraltı su ehtiyatları dağətəyi ərazilərdə bulaq şəklində səthə çıxaraq çayları qidalandırır. Qarabağ bölgəsində, həmçinin Yuxarı İstisu, Aşağıistisu, Qoturlu, Çərəkta, İliqsu, Turşsu və digər bu kimi müalicəvi əhəmiyyətli mineral bulaqlar da mövcuddur. Kəlbəcər rayonu ərazisində Qamışlıgöl, Zəlxagöl, Zəligöl və Qarıgöl adlı kiçik həcmli təbii göllər mövcuddur. Qarabağda 24 su anbarı vardır və bunlardan 3 su anbarı qəzalı vəziyyətdədir. İşğaldan azad olunmuş ərazilərin su ehtiyatları suya olan tələbatın ödənilməsinə, suvarılan torpaqların artırılmasına müsbət təsir göstərəcək, iqtisadiyyatımızın irəliləyişində dönüş yaradacaqdır. Bu ərazilərin zəngin su ehtiyatları ölkənin sənayesi və kənd təsərrüfatı üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Ümumi tutumu 560 milyon m³ olan Sərsəng su anbarının istifadəsi respublikanın 6 rayonunda 100 min hektara yaxın torpaq sahəsini suvarma suyu ilə təmin etməyə imkan yaradacaqdır. Həcmi 1.6 mlrd. kubmetr olan, Zəngilan və Cəbrayıl ərazisində yerləşən Xudafərin su anbarı 75 min hektar yeni ərazinin suvarılmasına şərait yaradır.

Qarabağ bölgəsindəki su ehtiyatları sənaye və məişət-çirkab suları ilə çirkənlənmiş, bəzi çayların yataqları dəyişdirilmiş, şirin su hövzələrində yayılan zəngin balıq növləri talan olunmuş, kimyəvi maddələrlə kütləvi şəkildə məhv edilmişdir. Müzəffər ordumuzun qəhrəmanlığı nəticəsində bir sıra çaylarımız – Bəsitçay, Oxçuçay, Həkəri və Bərgüşad çayları və s. azadlığına qovuşmuşdur. Azad olunmuş çaylar, su anbarları işğal müddətində ciddi ekoloji təcavüzə məruz qalmışdır. Su anbarlarında profilaktik tədbirlərin görülməməsi, onların düzgün idarə edilməməsi, çaylara çirkab və dağ-mədən sənaye tullantılarının təmizlənmədən axıtılması, bitki örtüyünün məhv edilməsi və çay hövzələrində meşələrin qırılması, kütləvi şəkildə hərbi dəstələrin yaradılması və s. son nəticədə ekoloji pozuntulara səbəb olmuşdur. Uğurlu hərbi əməliyyatlar nəticəsində Köndələnçaydakı Kaskad su anbarları, Tərtər çayı üzərindəki Suqovuşan su anbarı, İranla müştərək tikilməsi nəzərdə tutulan Qız qalası hidroqovşağı və Araz çayı üzərindəki Xudafərin su anbarı və s. işğaldan azad olunmuşdur. Azərbaycan ordusunun həyata keçirdiyi əks-hücum əməliyyatları nəticəsində Suqovuşan kəndi düşmən işğalından azad olunduqdan sonra Suqovuşan su anbarından suyun buraxılmasına nail olunmuşdur. Hazırda su anbarından buraxılan suyun nizamlanması nəticəsində Tərtər, Goranboy və Yevlax rayonlarına suyun verilməsi, eyni zamanda ekoloji tarazlıq təmin olunmuşdur. Uzun illərdən bəri su təminatı çətin olan bu ərazilərə suyun verilməsi ilə gələcəkdə əkinlərin davamlı aparılmasına, su qıtlığının aradan qaldırılmasına, kənd təsərrüfatında yüksək məhsuldarlığın əldə edilməsinə və ekoloji tarazlığın bərpa edilməsinə təminat yaranmışdır. Bu ərazilərə öz axını ilə suyun verilməsi eyni zamanda ərazidə mövcud olan subartezian quyularının istifadəsinə tələbatın azalmasına və elektrik enerjisi sərfiyyatında qənaətin yaranmasına səbəb olacaqdır.